

Projekti kokkuvõte

Balti riikide tegevused ohtlike ainete reostuse vähendamisel Läänemeres (2009–2012)
Projekt nr LIFE07 ENV EE 0001222

See aruanne on koostatud projekti „Balti riikide tegevused ohtlike ainete reostuse vähendamisel Läänemeres“ (BaltActHaz) raames, mida rahastasid Euroopa Komisjoni LIFE+ programm, Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskus, Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Läti Vabariigi Keskkonnakaitse ja Regionaalarengu Ministeerium ning Leedu Vabariigi Keskkonnaministeerium.

Koostajad:

Laura Stance, BEF – Leedu
Katrín Juhanson, BEF – Eesti
Valters Toropovs, BEF – Läti

Aruande koostamist ja avaldamist on toetatud Euroopa Liidu LIFE+ rahastusprogrammi kaudu. Käesoleva väljaande sisu eest vastutab üksnes Balti Keskkonnafoorum. Dokument ei kajasta Euroopa Liidu seisukohti.

© Balti Keskkonnafoorum – Eesti
Liimi 1, 10621 Tallinn, Eesti
Tel: + 372 6 597 028
Faks: + 372 6 597 027
www.bef.ee

2012

Trükitud keskkonnasõbralike värvidega taaskasutatud kiust paberile.

Sissejuhatus

LIFE+ projekti „Balti riikide tegevused ohtlike ainete reostuse vähendamisel Läänemeres (2009–2012)“ viis ellu MTÜ Balti Keskkonnafoorum koos 17 partneriga Eestist, Lätist ja Leedust ajavahemikul 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012. Projekti rahaline maht oli üle 1,7 miljoni euro ja seda rahastasid Euroopa Komisjoni LIFE+ programm, Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskus, Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Läti Vabariigi Keskkonnakaitse ja Regionaalarengu Ministeerium ning Leedu Vabariigi Keskkonnaministeerium.

Projekti eesmärk oli edendada Läänemere kaitset, tugevdades riigiasutuste vahelist ohtlike ainete haldamise alast koostööd, tõhustades õigusnormide jõustamist ning suurendades sidusrühmade teadlikkust ohtlikest ainetest ja saaste vähendamisest.

Projekti põhieesmärgid

Projektist lähtuvaid tegevusi ja nende tulemusi on laialdaselt tunnustanud Balti riikide ametiasutused ja neid on peetud väga edukaks. Käesolevas brošüüris esitame kokkuvõtte projektiga seotud tegevustest ja põhitulemustest. Täpsemat lisateavet leiate projekti veebisaidilt (www.baltacthaz.bef.ee). Väljaannete paberversioonid on saadaval Balti Keskkonnafoorumis kohalikes kontorites.

- Uurida valitud ohtlike ainete esinemist Eesti, Läti ja Leedu veekeskkonnas;
- suurendada Balti riikide sidusrühmade teadlikkust ja edendada nende koostööd;
- tõhustada keskkonnaplubade süsteemi;
- uurida selliste ohtlike ainete võimalikke päritoluallikaid;
- parandada kemikaali-juhtimist ettevõtetes (ainete tuvastamine, kasutamine ja asendamine);
- esitada riiklikele ametiasutustele ettepanekuid ohtlike ainete vähendamise võimalike strateegiate ja tulevikus rakendatavate vee seireprogrammide väljatöötamiseks.

Miks meil on vaja Läänemerd kaitsta?

Läänemeri on ainulaadne ja õrn ökosüsteem, kus leidub üleeuroopalise ja isegi ülemaailmse tähtsusega haruldasi liike ja elupaiku. Läänemeri on üsna madal ja selle valgala voolavad laiad jõed. Piiratud ühenduse tõttu ookeaniga on meri reostuse suhtes tundlik. Kogu Läänemere vee vahetumiseks kulub 30 aastat; Põhjameres toimub see protsess vaid 2-3 aastaga.

Läänemere valgala elab u 85 miljonit inimest. Nemed ja piirkonna tööstus paiskavad Läänemerre mitmel moel ohtlikke aineid. Läänemerre sattunud ohtlikud ained võivad merekeskkonnas püsida väga pikka aega ning kuhjuda mere toiduahelas sel määral, et muutuvad mereorganismide jaoks mürgiseks.

Miks me projekti algatasime?

2008. aastal jõustas Euroopa Liit (EL) uued direktiivid, mis kehtestasid liikmesriikidele kohustuse esitada aruandeid prioriteetsete ainete ja prioriteetsete ohtlike ainete esinemise ja nende kontsentratsioonide kohta veekeskkonnas. LIFE+ programmi projektitaotlust ette valmistades teadis projekti meeskond, et vee raamdirektiivis (VRD) määratletud ohtlike ainete esinemise kohta Balti riikide pinnavees ja nende päritolu allikate kohta ei ole piisavalt teavet. Balti riikide pinnavees ja heitvees esinevate ohtlike ainete seiret ega ka nende päritolu uuringuid ei olnud varem tehtud. Tööstusettevõtetel ja riiklikel ametiasutustel puudub tegelik ülevaade, kui palju ohtlikke aineid jõuab turule toorainetes või segudes, kui suur osa nimetatud ainetest tekib tööstusprotsessides või tootmises ning kust ohtlikud ained meie vetesse pääsevad. Sellises olukorras ei ole pikemas perspektiivis võimalik teha asjakohaseid otsuseid – kuni ohtlike kemikaalide kasutamise ja keskkonda heitmise kohta ei ole kogutud piisavalt usaldusväärseid andmeid.

Lisaks täheldati, et eri õigusnormide vahel tekkivat sünergiat ei kasutata veega seotud õiguse rakendamiseks ja jõustamiseks täies ulatuses. Vastavad õigusnormid olid küll olemas, kuid arendamist vajasisid ohtlike ainete tuvastamise vahendid ja meetodika, mida ettevõtetes kasutada. Samuti leiti, et veealaste õigusaktide tõhusaks jõustamiseks tuleks parandada olemasolevate keskkonnalubade ja nende taotluste kvaliteeti. Eesti, Läti ja Leedu üldsuse arusaam ohtlike ainete päritolust ja mõjust oli piiratud ning seetõttu ebapiisav ametivõimudelt ja tööstusettevõtetelt tõsiseltvõetavate meetmete nõudmiseks.

Mida me tegime?

Selles projektis keskendusime ELi vee raamdirektiivis (Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2000. aasta direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik) prioriteetsete ainete ja prioriteetsete ohtlike ainetena nimetatud ohtlikele ainetele, Läänemere jaoks eriti problemaatilistele HELCOMi ainetele ning teatud muudele saasteainetele, mida meie meeskond Läänemere jaoks potentsiaalselt problemaatiliseks pidas. Kõik käsitletud ained on püsivad, mürgised ja bioakumuleeruvad ning nende omaduste tõttu veekeskkonnale ohtlikud. Liikmesriikidelt nõutakse selliste ainete kasutamise vähendamist või lõpetamist, et tagada pinnavee hea kvaliteet.

Uuriti 130 ohtlikku ainet, mis kuuluvad 12 ainerühma (alküülfenoolid ja nende etoksülaadid, tinaorgaanilised ühendid, polübroomitud difenüüleetrid, lühi- ja keskmise ahelaga klooritud parafiinid, ftalaadid, polüaromaatsed süsivesinikud, lenduvad orgaanilised ühendid, pestitsiidid, raskmetallid, perfluorühendid). Paljusid neist uuriti Balti riikides esmakordselt. Proove võeti pinnaveest ja põhjasetetest ning Eestis ja Lätis asuvate reoveepuhastusjaamade heitveest ja reoveesetetest. Eelnimetatud ainete võimalike Läänemerre jõudmise allikate uurimiseks võeti Eestis, Lätis ja Leedus analüüse mitmesugustel tööstusaladel tekkivast heitveest ning teatud liiki ettevõtetes, sealhulgas pesumajades ja autopesulates, tekkivast heitveest, prügilate filtraatidest ja elamupiirkondade reoveest.

Lisaks kaardistati projektis **ohtlike aineid tootmisettevõtte tasandil**. Selles tegevuses osales kokku seitse partnerettevõtet Eestist, Lätist ja Leedust. Loetelude põhjal tuvastati partnerettevõtetes ohtlikud ained ning koostöös asjatundjatega koostati võimalikud asendusmeetmed.

Projekti raames kaasati aktiivselt kõiki sidusrühmi **keskkonnalubade täiustamise** protsessi. Keskkonnalubade süsteem on üks põhilisi vahendeid, millega reguleeritakse ettevõtetes ohtlike ainete kasutamist ja keskkonda heitmist. Ent seda vahendit on kõigis kolmes Balti riigis rakendatud üsna pealiskaudselt. Projekti meeskond on kannustanud Balti riike muutma oma õigusakte ning algatama riiklike ametiasutuste ja ettevõtete teadmiste ja võimekuse edendamise protsesse.

Mida me avastasime?

Pinnavee uuringud näitasid, et kolme Balti riigi veekeskkonnas on hulganisti ohtlikke aineid. Balti riikides leiti nii pinnaveest kui ka põhjasetest tinaorgaanilisi ühendeid, ftalaate, alküülfenooli ja nende etoksülaate ning polübroomitud difenüüleetreid. Ent enamiku uuritud ainete puhul ei avastatud keskkonna kvaliteedistandardite rikkumisi – lubatud piirkoguseid oli ületatud vaid mõnel juhul.

Ohtlike ainete päritolu uuring näitas, et Balti riikides emiteerivad selliseid aineid kõige tõenäolisemalt metallitööstus- ja galvaanikatehased, ehitusmaterjalitootjad, puidu- ja tselluloositehased ning kemikaali-, tekstiili- ja plastitööstused. Märkimisväärne osa saastest pärines autopesulate ja pesumajade heitmetest, majapidamiste heitveest ning tööstuspiirkondade ja laevatehaste äravooludest ja leketest.

Projekti raames tuvastati seoses majapidamistest tuleva ohtlike ainete saastega vajadus korraldada avalik teavituskampania ohtlike ainete kasutamisest toodetes ning nende mõjust inimeste tervisele ja keskkonnale.

Koostöö partnerettevõtetega näitas, et ettevõtte tasandil vajatakse nii keemiliste ainete arvestust kui ka ohtlike ainete alaseid täiendavaid teadmisi ja koolitusi. Koostööprotsess võimaldas meil näidata, et selline tehniline meede nagu ohtlike ainete asendamine tootmisprotsessides ja toodetes on rakendatav ilma oluliste investeerimiskuludeta.

Kõnealuse projekti keskkonnavalude süsteemi uuring näitas, et keskkonnavalud ei kehtesta ettevõtetele mõistliku ohtlike ainete haldamise korra jaoks selgesõnalisi nõudeid. Miks? Sest ettevõtetes kasutatavate ainete koostisosade ja segude koostisosade kohta ei ole täpset teavet!

Erinevate sidusrühmade (tööstusettevõtete, ministriumide, inspeksioonide ja lubasid väljastavate ametkondade) kokkuviiimine koolituste kaudu oli väga edukas. See näitas, et kõigi osapoolte mitteametlik suhtlus on väga vajalik ja aitab algatada dialoogi ühtlustatud lähenemiseks ohtlike ainete haldamise ja kontrollimise täiustamisele ettevõtetes ja keskkonnas.

Poliitikat on traditsioonilistelt kujundatud valdkonnapõhiselt – läbiv ja terviklik mõtlemine on ju keeruline. Sellegipoolest muutub Euroopa õigusraamistik üha keerukamaks ja seotumaks. Meie regiooni ja institutsioonide üks põhiprobleem on, et ametnikel ei ole senini kompleksset teavet ega ka oskusi. Nad seisavad silmitsi hiljutisest majanduskriisist tulenevate märkimisväärsede kulukärbete ja ajude äravooluga.

Millised on meie ettepanekud ja saavutused?

Kõigis kolmes Balti riigis koostati **ettepanekud riiklike seireprogrammide loomiseks ja riiklike ohtlike ainete vähendamise programmide algatamiseks**. Varem uurimata ohtlike ainete leide puudutav teave edastati riiklikes seireprogrammidesv kasutamiseks. Tehti ettepanek parandada laborite töövõimet, et tõhustada nimetatud ohtlikke aineid käsitleva poliitika jõustamist. Laborite töövõime edendamine on oluline, et tagada nende vastavus eelnimetatud ainete analüüsimiseks kehtestatud kvaliteedinõuetele. Esitati ettepanekuid, et ühine järelevalvesüsteem peaks jälgima ka reovett emiteerivaid ettevõtteid ning et ohtlike ainete heitmete korduvate emissioonide vältimiseks tuleks korrigeerida reoveetöötuse tagajärjel tekkiva reoveesette haldamist reguleerivaid õigusakte.

Riigiasutustele ja inspeksioonidele tehti **keskkonnalubasid reguleerivate õigusaktide ja juhistega seotud ettepanekuid** ning neid esitleti koolitus- ja teabeüritustel. Lube väljastavad asutused osalesid kehtivate protseduuride ja vajalike tegevuste alastes aruteludes, mis osutusid üllatavalt viljakaks.

Sidusrühmade positiivse tagasiside ja tunnustuse pälvis uuenduslik ettepanek seostada omavahel kõik õigusaktid, mis reguleerivad kemikaalide haldamist ja heitmeid veekeskkonda. Selline ühtlustatud lähenemine annaks tugeva panuse veekeskkonna hea seisundi saavutamiseks.

Tööstusettevõtetele pakuti **IT-lahendust**, mis võimaldab igas ettevõttes kasutatavate kemikaalide üle kergesti arvet pidada ja neist valdkondadeüleseid loetelusid koostada. Demonstreeriti ohtlike kemikaalide **asendamise** meetme praktilisust ja vajalikkust ning püüti rõhutada, et tavaliselt on tootmisprotsessides ohtlike ainete kasutamise vältimine palju odavam kui selliste ainete kasutamise ja emiteerimise nõuetega toimetulek. Asendamise teemal avaldati mitu tööstusettevõtetele suunatud väljaannet. Ohtlike ainete asendamiseks tehti ettepanekuid, mida mitmes majapidamiskemikaali-, pesu- ja puhastusaine- ning ehituskeemiaettevõttes ka teostati.

Laiema üldsuse jaoks näitlikustati ohtlike ainete esinemist meie igapäevaelus kasutatavates toodetes väga populaarseks osunud väljaandes „**Miljon põhjust, miks teada ohtlike ainete kohta**“. See pakkus huvi ja jäi silma erinevatele sihtrühmadele lasteaiakasvatajatest ministeeriumiametnikeni.

Projektis osalenud partnerid:

Juhtpartner

Balti Keskkonnafoorum – Eesti

Eesti:

OÜ Hendrikson & Ko

Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ

AS Hanza Tarkon

AS Estko

AS Eskaro

Läti:

Balti Keskkonnafoorum – Läti

Läti Veeökoloogia Instituut (LIAE)

Läti Riiklik Keskkonnateenistus (SES)

SIA Tenax

KVADRO, Ltd.

Leedu:

Balti Keskkonnafoorum – Leedu

Leedu Keskkonnakaitse Amet

Vilniuse Regionaalne Keskkonnateenistus

Klaipeda Regionaalne Keskkonnateenistus

Šiauliai Regionaalne Keskkonnateenistus

AB "Siulas"

AB "Vakarų laivų gamykla" (VLG)

Projekti veebileht:
www.baltacthaz.bef.ee

Estonia

Kertu-Kirit Sild

Project Manager

Tel.: + 372 6597 028

Fax: + 372 6597 027

E-mail: kertukirit.sild@bef.ee

Homepage: www.bef.ee

Latvia

Valters Toropovs

Project Coordinator

Tel.: + 371 6735 7546

Fax: + 371 6750 7071

E-mail: valters.toropovs@bef.lv

Homepage: www.bef.lv

Lithuania

Justė Buzelytė

Project Coordonator

Tel.: +370 5215 9287

Fax: +370 5213 5068

E-mail: juste.buzelyte@bef.lt

Homepage: www.bef.lt

Projekti toetasid rahaliselt: Euroopa Komisjoni LIFE+ programm,
Eesti Keskkonnainvesteeringute Keskus, Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Läti Vabariigi
Keskkonnakaitse ja Regionaalarengu Ministeerium ning Leedu Vabariigi Keskkonnaministeerium.